

Тема 12.

РЕГУЛЮВАННЯ ЗАЙНЯТОСТІ НАСЕЛЕННЯ

План вивчення теми:

1. Поняття зайнятості населення.
2. Види, форми і показники зайнятості.
3. Сутність і принципи державного регулювання зайнятості населення.
4. Механізми регулювання зайнятості населення.

Зайнятість населення – це певна сукупність соціально-трудових відносин між людьми з приводу забезпечення працездатного населення робочими місцями, формування, розподілу і перерозподілу трудових ресурсів з метою участі в суспільно-корисній праці і забезпечення розширеного відтворення робочої сили.

Згідно із Законом України “Про зайнятість населення” *зайнятість населення* – це не заборонена законодавством діяльність осіб, пов'язана із задоволенням їх особистих та суспільних потреб з метою одержання доходу (заробітної плати) у грошовій або іншій формі, а також діяльність членів однієї сім'ї, які здійснюють господарську діяльність або працюють у суб'єктів господарювання, заснованих на їх власності, у тому числі безоплатно.

Зміст відносин зайнятості слід розглядати в декількох аспектах:

економічний зміст зайнятості полягає в можливості для працівника своєю працею забезпечити собі гідне існування і сприяти росту ефективності суспільного виробництва;

соціальний зміст полягає у формуванні і розвитку особистості;

демографічний зміст зайнятості відображає взаємозалежність зайнятості зі статеві-віковими характеристиками населення, його структурою тощо.

Принципи зайнятості населення:

1) виключне право громадян розпоряджатись своїми здібностями до праці.

2) відповідальність держави за створення умов для реалізації прав громадян на працю і вільно обрану зайнятість.

3) комплексний підхід до вирішення проблем зайнятості.

До *зайнятого населення* належать особи, які:
працюють за наймом на умовах трудового договору;
забезпечують себе роботою самостійно;
проходять військову чи альтернативну службу;
на законних підставах працюють за кордоном;
навчаються за денною формою та поєднують навчання з роботою;
непрацюючі працездатні особи, які фактично здійснюють догляд за дитиною-інвалідом, інвалідом I групи або за особою похилого віку;
іноземці та особи без громадянства, які перебувають в Україні і зайнятість яких пов'язана із забезпеченням діяльності іноземних посольств і місій.

До *незайнятого населення* відносяться працездатні громадяни у працездатному віці, які не мають постійної або тимчасової роботи, не шукають роботу, не зареєстровані в державній службі зайнятості і мають дохід за межами трудової діяльності.

Види зайнятості характеризують розподіл зайнятого населення за сферами використання праці, професіями, спеціальностями і т. п.

Види зайнятості класифікуються за наступними *ознаками*.

1. *За характером діяльності:*

робота на підприємствах усіх видів, у організаціях, установах і т. п.;

робота за кордоном, на спільних підприємствах;
виконання державних і громадських обов'язків;

військова служба;

індивідуальна трудова діяльність тощо.

2. *За галузевою належністю:*

зайняті в матеріальному виробництві;

у невиробничій сфері;

в окремих великих галузях та підгалузях економіки.

3. *За територіальною ознакою:*

зайняті в економічних районах;

в адміністративно-господарських одиницях.

4. *За рівнем урбанізації:*

зайняті в містах;

зайняті в сільській місцевості.

5. *За професійно-кваліфікаційною ознакою:*

зайняті за професіями (токарь, слюсар, шахтар);

зайняті за спеціальностями (токарь-карусельник);

зайняті за рівнем кваліфікації.

6. *За статеві-віковою ознакою:*

чоловіки та жінки;

молодь, особи середнього та похилого віку.

7. *За видами власності:* зайняті на підприємствах державної, приватної, комунальної або змішаної форм власності.

Форми зайнятості населення визначаються організаційно-правовими формами і нормами регулювання тривалості та режимів робочого дня.

Форми зайнятості класифікуються за наступними ознаками.

1. За формами організації робочого часу:

повна зайнятість – зайнятість працівника за нормою робочого часу, передбаченою трудовим договором;

неповна зайнятість – це зайнятість або протягом неповного робочого часу, або з неповною оплатою, або з неповною ефективністю. Різновиди неповної зайнятості; *видима неповна зайнятість* – це переважно статистичне поняття, яке можна безпосередньо виміряти за допомогою даних про заробітну плату, відпрацьований тощо; *невидима неповна зайнятість* – переважно аналітичне поняття, характерними ознаками якого можуть бути низькі доходи, низька продуктивність праці;

вимушеною називається *неповна зайнятість*, зумовлена економічними причинами;

добровільною називається *неповна зайнятість*, зумовлена соціальними причинами.

2. *За статусом діяльності:*

первинна зайнятість, тобто основна зайнятість на основному місці роботи;

вторинна зайнятість, тобто добровільна додаткова постійна або тимчасова трудова діяльність осіб, які вже мають основну роботу або навчаються очно.

3. *За стабільністю трудової діяльності:*

постійна зайнятість, яка характеризується відносною стабільністю місця роботи;

тимчасова зайнятість, яка пов'язана з тимчасовим, епізодичним або сезонним характером роботи.

4. *За характером організації робочих місць та робочого часу:*

стандартна зайнятість, яка характеризується роботою у виробничому приміщенні роботодавця; стандартним навантаженням протягом дня, тижня, року; наявністю стабільного робочого місця; наявністю чіткого графіку роботи;

нестандартна (альтернативна) зайнятість, тобто трудова діяльність, яка не відповідає стандартним (типовим) правилам і потребує спеціального правового регулювання.

5. *За формами правового регулювання використання робочої сили:*

регламентована (легальна) зайнятість;

нерегламентована (нелегальна) зайнятість.

Показники зайнятості населення за формою вираження поділяються на дві групи.

1. *Абсолютні показники.*

1.1. Загальна чисельність зайнятих.

1.2. Розподіл зайнятих за: віком; статтю; освітою; галузями; місцем проживання.

Зайняте населення в Україні за формами, статусами зайнятості та місцем проживання у 2014р.

Групи населення	Зайняте населення			З них неформально зайняте населення					
	Усього, тис. осіб	у тому числі працюючі		Усього, тис. осіб	у % до загальної кількості зайнятих	за наймом		не за наймом	
		за наймом	не за наймом			тис. осіб	у % до загальної кількості зайнятих відповідного статусу	тис. осіб	у % до загальної кількості зайнятих відповідного статусу
Усього	18073,3	15205,7	2867,6	4540,9	25,1	2455	16,1	2085,9	72,7
у т.ч.:									
міські поселення	12780,9	11682,3	1098,6	2243,0	17,5	1801,1	15,4	441,9	40,2
сільська місцевість	5292,4	3523,4	1769,0	2297,9	43,4	653,9	18,6	1644,0	92,9

2. Відносні показники зайнятості.

2.1. Рівень економічної активності:

- рівень економічної активності населення за методологією державної статистики:

$$E_A = \frac{S_A}{S_{16-60}} \cdot 100,$$

де S_A – чисельність економічно активного населення; S_{16-60} – чисельність населення у працездатному віці за національною методологією;

- рівень економічної активності населення за методологією МОП:

$$E_A = \frac{S_A}{S_{15-70}} \cdot 100,$$

де S_{15-70} – чисельність населення у працездатному віці за методологією МОП.

2.2. Загальний рівень зайнятості:

$$E_3 = \frac{S_3}{\bar{S}} \cdot 100,$$

де S_3 – чисельність зайнятого населення за національною методологією;

\bar{S} – середньорічна чисельність населення.

2.3. Рівень зайнятості населення працездатного віку:

– рівень зайнятості населення працездатного віку за методологією державної статистики:

$$E_{3.П} = \frac{S_3}{S_{16-60}} \cdot 100,$$

де S_3 – чисельність зайнятого населення за національною методологією; S_{16-60} – чисельність населення у працездатному віці за національною методологією;

– рівень зайнятості населення працездатного віку за методологією МОП:

$$E_{3.П} = \frac{S_3}{S_{15-70}} \cdot 100,$$

де S_3 – чисельність зайнятого населення за методологією МОП; S_{15-70} – чисельність населення у працездатному віці за методологією МОП.

2.4. Рівень зайнятості економічно активного населення:

$$E_{3.A} = \frac{S_3}{S_A} \cdot 100,$$

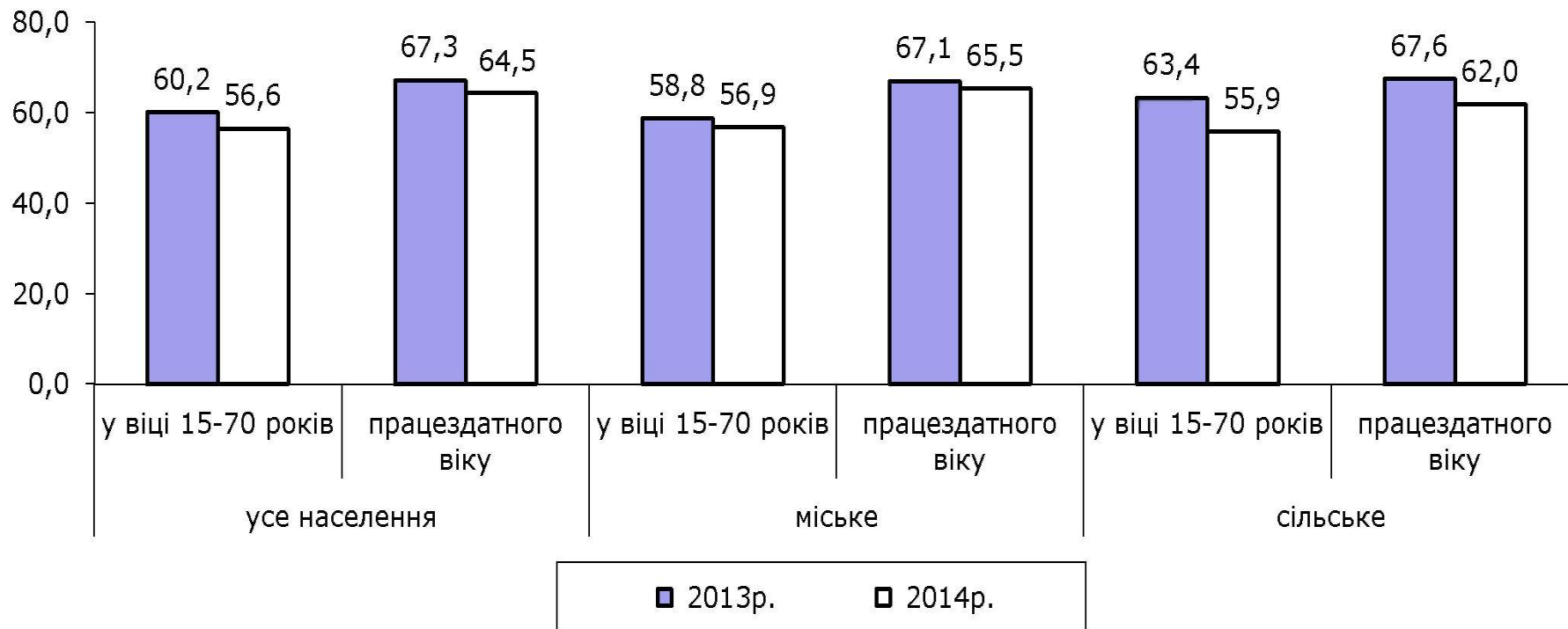
де S_3 – чисельність зайнятого населення за методологією державної статистики.

2.5. Структура зайнятості:

$$E_{3_i} = \frac{S_{3_i}}{S_3} \cdot 100,$$

де E_{3_i} – частка i -ї групи зайнятих; S_{3_i} – чисельність i -ї групи зайнятих; S_3 – загальна чисельність зайнятих.

Рівень зайнятості населення віком 15-70 років у 2013-2014рр. (у % до населення відповідної демографічної групи)

Державне регулювання зайнятості – це сукупність цілеспрямованих форм, методів і напрямів активного впливу держави (в особі державних органів різного рівня) на співвідношення попиту і пропозиції робочої сили, умови її продажу та використання. Державне регулювання зайнятості є частиною активної соціально-економічної політики держави.

Методи державного регулювання зайнятості
поділяються на:

економічні – опосередкований вплив на ринок праці та зайнятість (податкова, інвестиційна, амортизаційна, кредитна політика);

правові – прямий вплив на ринок праці та зайнятість;

адміністративно-організаційні.

Заходи державного регулювання зайнятості:
заходи інвестиційної та податкової політики;
забезпечення прав і інтересів працівників;
проведення аналітичних та наукових досліджень
в сфері зайнятості населення;
регулювання зовнішньоекономічної діяльності в
частині залучення і використання іноземної робочої
сили в Україні;
сприяння в разі необхідності створенню
додаткових робочих місць;
організацію професійної орієнтації.

Суб'єктами державного регулювання зайнятості є:

носії соціально-трудових інтересів, яких представляють окремі громадяни і групи громадян, поєднані спільними соціально-трудовами інтересами;

виразники соціально-трудових інтересів, а саме: профспілки, страйками, спілки підприємців та фермерів;

виконавці, тобто державні органи різного рівня законодавчої, виконавчої й судової влади.

Об'єкти державного регулювання – це індивідуальний і сукупний попит та пропозиція робочої сили, її ціна і вартість, доходи населення, процеси впливу на дані категорії та результати цього впливу.

Регулювання процесів зайнятості населення відбувається на всіх рівнях управління.

1. На державному рівні визначаються мінімально необхідні нормативи функціонування ринку праці.

2. На регіональному рівні визначаються тенденції розвитку галузей економіки, а виходячи з цього розробляються заходи з формування ринку праці, управління зайнятістю.

3. На рівні підприємств відбувається формування і укомплектування робочих місць, підвищення кваліфікації робітників, їх соціальний захист.

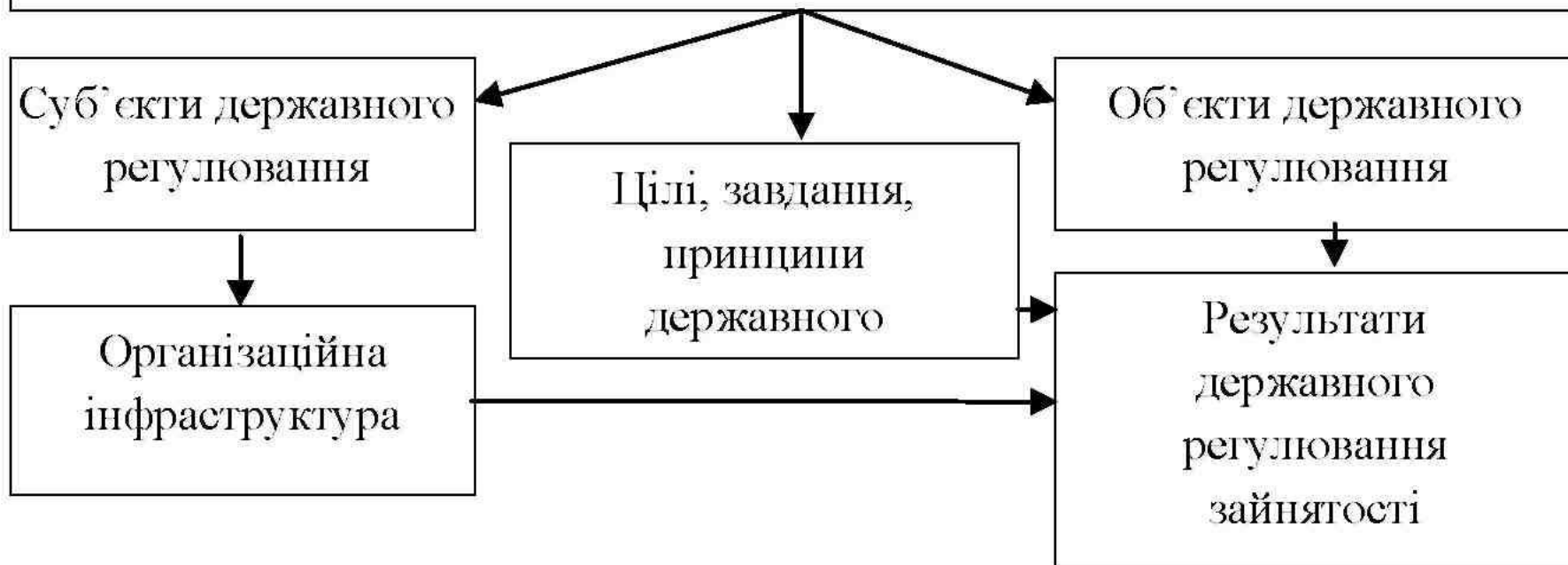

Державне регулювання зайнятості населення здійснюється з використанням.

1. *Механізму правового регулювання зайнятості населення* – системи державно-правових (юридичних) засобів, за допомогою яких держава здійснює владний вплив на суспільні відносини у сфері зайнятості населення. Основними інструментами правового регулювання зайнятості населення є Конституція та закони України; укази й розпорядження Президента України, постанови та інші акти Верховної Ради, постанови й розпорядження Кабінету Міністрів, нормативно-правові акти.

2. Організаційного механізму державного регулювання зайнятості населення – сукупність різних за своєю природою конкретних організаційних елементів у механізмі управління, що мають організовувати регулювання, управління в інтересах державної влади, ефективну діяльність державно-управлінської системи. Серед елементів слід виділити об'єкти та суб'єкти регулювання, організаційну інфраструктуру, цілі, завдання, принципи та результати регулювання. Основними інструменти: програми сприяння зайнятості, державні програми і стандарти навчання, ліцензування та сертифікація навчання кадрів, статистичні норми і показники, організація громадських робіт, визначення квот на працевлаштування та ін.

Організаційний механізм регулювання зайнятості населення

3. *Економічного механізму регулювання зайнятості*, дія якого спрямована на підтримання нормального з погляду ринкової економіки співвідношення між попитом та пропозицією робочої сили. Економічні методи регулювання – це система прийомів і способів прямого і непрямого впливу та його спрямування на суспільно-господарський розвиток з дотриманням вимог економічних законів.

Економічні методи регулювання зайнятості населення

Центральною ланкою механізму державного регулювання зайнятості є *інфраструктура ринку праці*, яка являє собою сукупність суб'єктів матеріально-технічного, організаційного, інформаційного, фінансового і правового характеру, які забезпечують регулювання зайнятості.

Склад інфраструктури ринку праці:

1. Міністерство соціальної політики України;
2. Державна служба зайнятості
3. Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття.
4. Державна служба України з питань праці.
5. Суб'єкти підприємницької діяльності, що займаються посередництвом у працевлаштуванні.
6. Науково-дослідні та навчальні установи в сфері зайнятості населення.
7. Громадські організації в сфері зайнятості населення.

Міністерство соціальної політики України
(Мінсоцполітики) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України і який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері праці та соціальної політики, зайнятості населення та трудової міграції, трудових відносин, загальнообов'язкового державного соціального та пенсійного страхування, соціального діалогу, соціального захисту та ін.

Державна служба зайнятості є централізованою системою державних установ, діяльність якої спрямовується та координується Міністерством соціальної політики України.

Вона складається з Центрального апарату Служби, Центру зайнятості Автономної Республіки Крим, обласних, Київського та Севастопольського міських центрів зайнятості, районних, міських, районних у містах та міськрайонних центрів зайнятості (базові центри зайнятості), навчальних закладів державної служби зайнятості, центрів професійної орієнтації населення, інших підприємств, установ, організацій, утворених Службою.

Державна служба України з питань праці є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра соціальної політики, і який реалізує державну політику у сферах промислової безпеки, охорони праці, гігієни праці, здійснення державного гірничого нагляду, а також з питань нагляду та контролю за додержанням законодавства про працю, зайнятість населення, загальнообов'язкове державне соціальне страхування.

Недержавний сегмент інфраструктури ринку праці представлений кількома видами агентств з працевлаштування.

1. Кадрові агентства бувають двох типів: із вступним внеском або з відрахуванням якихось відсотків від Вашої першої зарплати.

2. Рекрутингові агентства. Від кадрових агентств вони відрізняються тим, що для здобувачів їхні послуги безкоштовні – добір кадрів оплачують роботодавці.

3. Компанії з цілеспрямованого добору персоналу. Мета Executive Search полягає в забезпеченні компанії/організації керівниками вищої ланки, а також рідкісними фахівцями.